

magazin

Direkt

FRÅN DATAINSPEKTIONEN #3/2009

Ett besök i framtiden

INTEGRITETSFORSKNING I VÄRMLANDSSKOGEN

* VID KARLSTADS UNIVERSITET FORSKAR MAN
OM "PRIVACY AND SECURITY" SID 5.

"INGET ÄR GRATIS PÅ INTERNET"

* DEN EUROPEISKE DATATILLSYNSMANNEN
PETER HUSTINX HAR BESÖKT DATAINSPEKTIONEN
I STOCKHOLM. SID 8.

MÅNGA MOTIONER OM DATASKYDD

* NU HAR ÅRETS MOTIONER KOMMIT IN OCH I ÅR HAR
INTEGRITETSFRÅGORNA FÅTT STOR PLATS. SID 11.

Så gör man i Tyskland

Ett besök i framtiden

I Tyskland finns 17 dataskyddschefer som alla kan döma ut skyhöga böter för integritetsbrott. Men i Schleswig Holstein vill man hellre arbeta proaktivt i internationella forskningsprojekt och "Svanenmärka" produkter och verksamheter. Det känns som att besöka framtidens datainspektion.

TYSKLAND BESTÅR AV 16 DELSTATER och det påverkar förstås organisationen av integritetsskyddet. Alla delstaterna har en egen dataskyddsmyndighet och dessutom finns det en federal myndighet med säte i Bonn.

Magazin Direkt har valt att låta Tyskland representeras av Schleswig Holstein, som ligger längst uppe i norr, precis vid "skaftet" på Jylland. Det är en av de mindre delstaterna, bara tre miljoner invånare, men ULD, *Unabhängiges Landeszentrum für Datenschutz Schleswig Holstein* i Kiel är en spännande myndighet. När jag besökte den i somras kändes det lite som att ta ett kliv in i framtiden. Dessutom har ULD svensk anknytning.

De tyska delstaterna är ganska självständiga och har delvis egna lagar. Till exempel var det delstaten Hessen som 1970 fick världens första dataskyddslag (Sveriges data-lag som kom 1973 var den första nationella dataskyddslagen).

– När det gäller dataskydd i Tyskland ser det ut så här idag, berättar ULD:s chef *Thilo Weichert*. Det finns en dataskyddslag som gäller för de federala myndigheterna och lite annat, som post och telekommunikation. Tillsynen av den delen sköter den federala dataskyddschefen. Men de landsomfattande myndigheterna är få, det mesta sköts på delstatsnivå och hur de myndigheterna ska hantera sina personuppgifter regleras i lokala lagar. De är visserligen är sprungna ur EU:s dataskyddsdirektiv, men kan se lite olika ut.

– Det var Lukas som skrev vår lag, skrattar ställföreträdande chefen *Marit Hansen* och pekar på juristen *Lukas Gunderman*.

– Jo det stämmer att myndigheten skrev ett utkast, med det fick förstås godkännas av delstaten innan lagen trädde i kraft, säger Lukas. En enkel procedur. När federala lagar ska antas är gången mer komplicerad. Om till exempel en federal registerlag ska antas eller ändras, kan det bli 17 remissvar bara från dataskyddsmyndigheterna. Ett från varje delstat och ett från den federala datainspektionen.

Den privata sektorn regleras av en gemensam federal lag, men det är de lokala datainspektionerna som är tillsynsmyndigheter. Sanktionerna skiljer sig kraftligt mellan privat och offentlig sektor. Om en myndighet trampar fel, får den en reprimand och felet publiceras i en årsrapport. Men om en privat aktör gör fel, kan den bötfällas, taket för grova integritetsbrott inom den privata sektorn är 250 000 euro. Dessutom kan böterna adderas om flera delstater är inblandade. En livsmedelskedja bötfälldes med 1,4 miljoner euro för att den hade hyrt i privatdetektiver för att övervaka de anställda. Böterna ligger alltså på en helt annan nivå än vad vi är vana vid i Sverige.

ULD FINANSIERAS på ett lite ovanligt sätt. Delstaten avlönar 25 av de 40 anställda, de övriga femton betalas med projektpengar som man söker, främst från EU. Dessa har alltså ganska osäkra anställningar som sträcker sig över ett eller ett par år.

Projektet är ofta inriktade på datasäkerhet, så ungefär en tredjedel av personalstyrkan är tekniker. Ett exempel är projektet PrimeLife som arbetar med integritetsskydd på Internet. Det är ett stort projekt med tio miljoner euro i budget, mest EU-pengar, och många länder och aktörer inblandade, bland annat den institution på Karlstads Universitet som förestås av *Simone Fischer-Hübner* som sitter i Datainspektionens insynsråd (se artikel på sidan 5).

En annan intäktskälla som känns lite främmande för en svensk är – böterna.

– I den privata sektorn kan vi själva utdöma administrativa böter och de pengarna tillfaller oss, berättar Marit Hansen. Nyligen bötfälldes vi ett stort företag med 100 000 euro. Våra beslut kan överklagas i domstol, men det händer sällan. Man tycker väl att det är genant när ens slarv – för det är ofta slarv – dras fram i ljuset. En vanlig källa till böter är när sjukhus eller läkare kastar dokument med personuppgifter i soporna. Det är ju känsliga uppgifter som kommer på drift, så slarvet kostar 1 000 euro. Andra vanliga brott är olaglig publicering på Internet eller olaglig insamling av uppgifter. Böter är bra, den privata sektorn förstår bara pengar!

Men trots sanktionsmöjligheter som vi i Sverige bara kan drömma om, vill man egentligen inte arbeta med inspektioner och straff.

– Att vara ute och leta fel och skandaler är ett Sisyfosarbete*, säger ULD:s chef *Thilo Weichert*. De flesta brotten beror på misstag och dåliga rutiner och dålig teknik. Vi vill hellre arbeta proaktivt, utbilda folk och ta fram metoder för att införa bra processer. Ett exempel är sigillerna som vi har arbetat fram (se ruta). Det ger bättre effekt på lång sikt.

– Men visst gör vi inspektioner också, fast då försöker vi vara rationella och täcka stora områden, inskjuter Marit Hansen. Just nu har vi ett projekt på gång där vi har varslat 100 myndigheter att vi kan komma och inspektera. Och så har vi berättat vad vi i så fall kommer att titta på. Sedan drar vi loss om vilka myndigheter vi ska besöka. Det blir bara en bråkdel av dem vi har varslat, men vi räknar med att alla 100 ser över sina rutiner.

MAN HAR OCKSÅ ett imponerande kursprogram, inte bara utbildning i datalagarna utan även allmänna utbildningar i integritetsskydd, till exempel "Så skyddar jag min integritet när →

* Sisyfos var en kung i grekiska mytologin som satte sig upp mot gudarna. Som straff fick han rulla ett stenblock uppför en brant kulle. Om han lyckades få upp det till toppen skulle han bli fri. Men när han nästan var uppe, slant han och blocket rullade ända ner till kullens fot. Och så fick han hålla på...

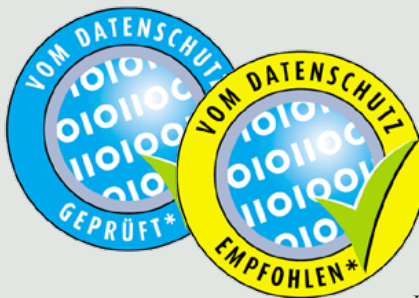
– Böter är bra, den privata sektorn förstår bara pengar! säger Marit Hansen på dataskyddsmyndigheten i Schleswig Holstein.

Sigill för integriteten

Certifiering av persondataskydd är en specialitet för ULD. Man har tagit fram två sigill, ett för produkter och ett för processer. En sorts Svanenmärkning som garanterar integritetsskyddet.

En leverantör kan låta testa en produkt – det kan vara programvara, maskinvara eller system – och se om den uppfyller vissa juridiska och tekniska krav. Det är ULD som har arbetat fram själva testet, men det är utomstående, certifierade specialister som genomför det. Testprotokollet sänds till ULD och om allt är OK, får produkten försees med ett sigill. Ett gult. Det gäller i två år och innebär bland annat att ULD rekommenderar produkten för användning i den offentliga sektorn. Certifieringen började 2001 och idag finns 50 giltiga gula sigill, som är trumfkort i marknadsföringen.

Det är nämligen så, att i Tyskland har offentlig verksamhet krav på sig att följa vissa normer för integritetsskydd och då är det ju praktiskt att köpa in godkända produkter. Dessutom

kan myndigheterna låta ULD kontrollera att de hanterar personuppgifter enligt regler och bestämmelser. Det handlar både om vilka produkter man använder och hela processen; rutiner, Internetuppkopplingar osv.

En godkänd myndighet kan också få ett sigill. Ett blått.

Men ULD har inte nöjt sig med detta. Man har fått EU-pengar till att utveckla ett europeiskt sigill för persondataskydd, *European Privacy Seal*, EuroPriSe, som visar att en IT-produkt eller IT-tjänst uppfyller kraven i EU:s dataskyddsdirektiv och de europeiska personuppgiftslagarna. Ett företag som har Europrise-märkta produkter eller tjänster ska kunna använda märkningen i sin marknadsföring (se Direkt 4/08). Nu utbildas specialister på Europrise som kan göra tester. Idag finns 75 specialister i 11 länder.

→ jag arbetar i Windows". "Så använder jag brandväggar" eller "Integritet i databaser".

Och så arbetar man mycket med information.

– Vi är synliga i medierna säger Marit Hansen. Vi är ju en liten stat, men vi går ut med en pressrelease i veckan och vi får frågor från hela Tyskland. Vi har inget speciellt callcenter, alla handläggare svarar på telefonfrågor.

Telefonnumren finns på webben, men det vore ju inte en riktig integritetsskyddsmyndighet om namnen på de anställda fanns angivna där. I stället kan det stå att medarbetaren LD6.2 ansvarar för projektet Prime. Och så ett telefonnummer. Marit Hansen heter LD6 och hon har mejladressen ULD6@datenschutzzentrum.de. På visitkortet har hon och alla medarbetare dessutom en checksumma på 40 tecken: D092 F185 D68E 4DAO osv., ett "fingeravtryck" som man kan använda om man vill skicka krypterade mejl till myndigheten.

– Det är rätt praktiskt att ha organisationen knuten till funktioner och inte till personer. Då slipper man ändra så mycket när personalen flyttar på sig.

MYNDIGHETEN SYSSLAR INTE ENBART med integritetsskydd. I likhet med Englands *Information Commissioner* ska dataskyddsmyndigheten i vissa delstater – för dagen sju stycken – också

bevaka öppenheten. Men Thilo Weichert tycker inte att det betyder att han sitter på två stolar.

– Här i Tyskland har vi en rätt hård sekretess inom den offentliga sektorn, *Amtsgeheimness*. Det är främst där vi arbetar för ökad öppenhet.

Att samma myndighet sköter både integritetsskydd och öppenhet låter egendomligt i svenska öron. Integritetsskydd innebär ju ofta att uppgifter inte ska lämnas ut. Men att inkomst, bilnummer, fastighetsinnehav, skulder, betalningsanmärkningar, förmögenhet, personnummer osv. osv. skulle kunna vara offentligt finns inte i på kartan här i Tyskland.

Det är mycket som känns främmande för en svensk som kommer till ULD, trots att vi båda lyder under samma EG-direktiv. Men inriktningen att i första hand ta fram processer som ger bättre säkerhet, främst på Internet, känns modernt och framåtblickande. Det gör också EU-projekten och samarbetet med forskare och företag runt om i världen. När man besöker ULD känns det som att ta ett steg in i framtiden.

Leif Stenström

Integritetsforskning i värmlandsskogen

I den värmländska skogen pågår världsledande forskning om hur man ska kunna skydda sin integritet på nätet. Forskningen leds av en av ledamöterna i Datainspektionens insynsråd.

SÅ FORT MAN vänder ryggen till händer det saker!

Några kilometer utanför Karlstad, djupt in i min barndoms öde svampskog, har det vuxit upp ett universitet. Ett stort ett!

– Vi firar tioårsjubileum i år och nu har vi 12 000 studenter säger *Simone Fischer-Hübner* som, förutom att hon är ledamot i Datainspektionens insynsråd, också är professor i datavetenskap här i Karlstad. Hon leder forskningsgruppen PriSec, vilket betyder *Privacy and Security*. Vad man sysslar med hörs på namnet.

Man får vänja sig vid engelska uttryck och akronymer i den här miljön. Flera av forskarna i gruppen har andra modersmål än svenska och projekten i är i högsta grad internationella. Man har just varit med om att avsluta två stora projekt och påbörja ett nytt:

■ **FIDIS**, *The Future of Identity in the Information Society* avslutades i juni i år. Det var ett EU-projekt där 24 europeiska universitet, forskningsinstitut och även datainspektionen i Kiel deltog. Gruppen funderade över identitetsbegreppet i ett så kallat *Network of Excellence*. Vad kommer man att mena med identitet om tio-femton år? Den som arbetar med skydd mot identitetsstöld och liknande måste ju veta vad det är man ska skydda. Redan idag pågår ju maskerader på nätet; där finns alias, pseudonymer, kryptering, partiella identiteter osv. Projektet mynnade ut i 55 rapporter och två böcker med fantasifulle scenarier. Budgeten var på fem miljoner euro, varav Karlstad förfogade över motsvarande två miljoner svenska kronor.

■ **PRIME**, *Privacy and Identity Management*, var ett stort EU-projekt som pågick 2004-08, och där arbetade man mycket med partiella identiteter och pseudonymer. Målet var att ta fram modeller för hur man ska kunna använda nätet utan att behöva lämna ifrån sig mer personlig information än vad som är absolut nödvändigt och samtidigt ha kontroll över vilka uppgifter man lämnar till vem. Projektet resulterade bland annat i en prototyp för hur man kan gå till väga. Tjugo aktörer i nio länder var inblandade, däribland Kiel och Karlstad. Budgeten var tretton miljoner euro, varav fem miljoner svenska kronor kom Karlstad till del.

■ **PRIME LIFE** är en fortsättning på Prime. Man utgår från prototypen från Prime och konstruerar loggar så att användaren säkert ska kunna kontrollera vilka hon lämnar data till. Idag lämnar man ju ifrån sig stora mängder persondata utan att veta vad som händer med uppgifterna. Särskilt gäller det

sociala nätverk. Prime Life startade i mars i fjol och ska pågå i tre år. Femton aktörer deltar; universitet, forskningsinstitut, dataskyddsmyndigheten i Kiel och även industrier som IBM och Microsoft. Budgeten är tio miljoner euro, varav drygt sex miljoner svenska kronor går till Karlstad, där man ansvarar för delområdena *Usability* och *Education*. Här samarbetar man med avdelningen för psykologi för att ta fram begripliga standardiserade gränssnitt.

– Vad vi gör i den virtuella världen får ju konsekvenser i det verkliga livet, säger Simone. I projektet vill vi ta fram verktyg för att öka individens säkerhet och integritet på nätet. Det handlar både om att utveckla teknik och att sprida kunskap.

Men det är inte bara EU-projekt man ägnar sig åt i Karlstad. Till exempel är det i dessa dagar ha kick-off för något som heter PET Web 2, ett projekt där man ska samarbeta med norska universitet och forskningscentra. Vad PET betyder kan du läsa mer om på nästa sida.

I den värmländska svampskogen fortsätter arbetet med att skydda vår identitet på nätet. Vad nu identitet på nätet är för något.

Leif Stenström

Forskning kring PET i Karlstad

PET WEB 2 ÄR ETT PROJEKT där Karlstads universitet ska samarbeta med norska universitet och forskningscentra. PET är ett buzzword som ideligen dyker upp när man talar med integritetsfolk. Det betyder ju *Privacy Enhancing Technologies*, men när man vill ha en närmare förklaring på vad PET är, gärna med konkreta exempel, då går man snabbt in i dimman. Men jag framhärdar och ställer än en gång frågan:

Vad är PET egentligen??

– Ett exempel på PET är tekniker som ger anonymitet, säger *Hans Hedbom*, en av forskarna i gruppen *Privacy and Security*. Det kan vara kryptering, det kan också vara anonym kommunikation på nätet via så kallade proxy-serverar, där jag går via en server som kan tala med en annan server, som kan tala med en tredje, det kan vara en hel kedja med serverar innan budskapet

eller frågan eller vad det nu kan vara när slutmålet, som bara kan se att ett meddelande har kommit från den sista servern i kedjan.

– Ett annat exempel är *Anonymous Credentials*, alltså anonyma referenser, en sorts virtuella id-kort som kanske bara innehåller en enda uppgift. Om du till exempel behöver visa att du är 18 år för att få gå in på en sajt, så räcker det ju med att du säkert kan visa hur gammal du är, du ska inte behöva lämna namn och adress.

– Ett tredje exempel är maskinläsbara *Privacy Policies*, där du kan ställa krav på vilka uppgifter om dig som samlas in när du går in på en sajt. Om dina krav inte uppfylls, får du ett meddelande om läget innan du går vidare, slutar *Hans Hedbom*.

Kortfattat

Nytt nej till kameror i trapphus

KAMMARRÄTTSDOM. *Det är kränkande att kameraövervaka entréer och trapphus i flerbostadshus. Det är Datainspektionens åsikt som kammarrätten nu har fastställt.*

En hyresvärd i Göteborg kameraövervakade entréerna i sina fastigheter. Syftet sadades vara att stävja brottsligheten, men värden kunde också kartlägga hyresgästernas vanor och bekantskapskrets. Bland annat hade hon under mer än ett år studerat en hyresgäst i detalj och använt materialet som bevisning i en tvist i hyresnämnden. Även utomstående hade övervakats.

Fallet anmäldes till Datainspektionen, som ansåg att hanteringen var kränkande och att övervakningen omedelbart skulle upphöra (se Direkt 1/08).

Hyresvärden överklagade beslutet till länsrätten, som gav Datainspektionen rätt. Men värden lät sig inte nöja utan överklagade länsrättens dom till kammarrätten som nu har avslagit överklagandet.

Datainspektionens beslut, dnr 1118-2007, finns på www.datainspektionen.se, notis 2007-12-20. Kammarrättens dom (Mål nr 1491-09) kan mot en viss avgift beställas från kammarrattenistockholm@dom.se eller 08-561 690 00.

Kameror i skolor måste stängas på dagen

LÄNSRÄTTSDOM. *Länsrätten har fastställt fem överklagade beslut där Datainspektionen hade underkänt kameraövervakning av elever under skoltid.*

Att kameraövervaka elever i skolor strider i många fall mot reglerna i PuL, eftersom det kan kränka elevernas personliga integritet. Förra året gjorde Datainspektionen inspektioner och underkände kameraövervakningen i sju skolor som inte hade

kunnat visa att det fanns problem som motiverade kamerorna.

– Vår bedömning är att skolvärlden har gått mot en övervakningsnivå som man på andra arbetsplatser skulle reagera mycket starkt emot, sa Datainspektionens generaldirektör *Göran Gräslund*.

Övervakning på dagtid tilläts bara i begränsade utrymmen där eleverna inte brukar umgås, till exempel ett datorförvaringsrum där man hade haft problem med stöld. På kvällar och helger när det inte finns elever i lokalerna är det däremot fritt fram för kameraövervakning

Fem av skolorna överklagade Datainspektionens beslut till Länsrätten i Stockholm. Nu har domarna kommit och i samtliga fall avlog rätten överklagandet. I en dom skriver man:

Länsrätten konstaterar att kameraövervakning som sådan betraktas som integritetskränkande och att det för att sådan personuppgiftsbehandling ska anses berättigad krävs att fråga är om en särskilt brottsutsatt plats samt att inga andra mindre integritetsingripande åtgärder står till buds.

Länsrätten anser vidare att de skäl som några av skolorna har framfört inte berättigar övervakningen. Dessutom har det inte framkommit att kameraövervakning är en ändamålsenlig och effektiv metod för det avsedda syftet. Skolorna har inte heller visat att man har uttömt möjligheterna att hitta alternativ som är mindre integritetskränkande.

De ursprungliga sju besluten finns på www.datainspektionen.se, notis 2008-10-02. På webbplatsen kan du också ladda ner eller beställa ett faktablad om kameraövervakning. Länsrättens domar (Mål nr 21068-08, 21739-08, 21741-08, 21743-08 och 21744-08) kan du mot en viss avgift beställa från Länsrätten i Stockholm, lansrattenistockholm@dom.se eller 08-561 680 00.

En kamera som riktas mot en plats dit allmänheten har tillträde ska ha tillstånd från länsstyrelsen. För övrig kameraövervakning, exempelvis inomhus i skolor, är det PuL som gäller och då är Datainspektionen tillsynsmyndighet. Just nu pågår en utredning som ska se över den nuvarande, tio år gamla lagstiftningen om allmän kameraövervakning.

Grönt ljus för sms-toalett

I **FOLKETS PARK I MALMÖ** har toaletterna lås som kan öppnas med en kod som toalettbesökaren får via SMS till sin telefon. Syftet är att minska skadegörelsen på toaletterna. Flera personer har kontaktat Datainspektionen och klagat på systemet. Man är orolig för att Malmö stad ska kunna få reda på vilka telefonnummer som har använts vid betalning och använda numren för att spåra enskilda. Nu har Datainspektionen kontaktat Malmö stad som uppger att man inte har tillgång till telefonnummer eller andra uppgifter som gör det möjligt att spåra enskilda personer. Det finns alltså ingenting som hindrar att systemet används.

Illustration: Otto Dickmeiss

Kortfattat

Vem kan se myndigheters personuppgifter?

TILLSYN. Svenska myndigheter har inte tillräckligt bra kontroller för att upptäcka om obehöriga kommer åt personuppgifter. Det visar en rad inspektioner som Datainspektionen har gjort i år.

Datainspektionen har granskat hur fem stora myndigheter hanterar personuppgifter. Bland annat har vi kontrollerat rutinerna för behörighetsstyrning, behandlingshistorik och kontroll av hur de anställda kan komma åt uppgifter i ärendehanteringssystemen.

Inspektionerna visade på brister i kontrollen av loggarna där man kan se hur anställda har tagit fram uppgifter. Statens Pensionsverk har en logg, men där kan man inte se vilken handläggare som har sett vilka uppgifter. Loggen hos Centrala studiestödsnämnden CSN är konstruerad så att det inte syns något när en handläggare bara har tittat på uppgifter, det är först när hon skriver in eller ändrar något i systemet som det noteras i loggen. Även de övriga myndigheterna, Försäkringskassan, Kronofogdemyndigheten och Migrationsverket hade otillräcklig loggning och uppföljning. Datainspektionen har begärt in åtgärdsplaner.

De fem besluten finns på www.datainspektionen.se, notis 2009-07-07.

Hur integritet blev politik

Den svenska datalagen, som kom 1973, var världens första nationella dataskyddslag. Men politikerna som beslutade om lagen tyckte att det var viktigare att visa handlingskraft och legitimera sin politik på området än att ta fram en lag med konkreta och tydliga rättigheter för integriteten. Det skriver Åsa Söderlind, som har granskat debatten och de politiska besluten i en ny avhandling vid Göteborgs universitet.

– Min avhandling visar hur starkt den offentliga debatten påverkade lagstiftarna. Hela diskussionen kom att handla om

den offentliga sektorns stora datasystem med personuppgifter, trots att det också fanns andra integritetsproblem förknippade med datortekniken.

– Ur ett kritisk perspektiv kan man se hela den dåvarande datalagstiftningen som ett sätt för staten att legitimera sin egen omfattande användning av datateknik för register, planering och administration. Samtidigt fanns det nog en genuin vilja att verkligen skapa ett skydd för den enskilde mot de offentliga myndigheternas potentiella maktutövning. Men vid den tiden tänkte man sig att det gick att kontrollera och överblicka alla dataregister i landet, bara man hade tillräckliga resurser.

Avhandlingen, *Personlig integritet som informationspolitik – debatt och diskussion i samband med tillkomsten av Datalag (1973:289)* kan beställas hos carina.walden@hb.se.

Datatilsynet gör tummen ner för nordiska personnummer

Mittenpartierna i Nordiska Rådet vill införa samnordiska personnummer. Som det är nu, kan nordiska medborgare vistas sex månader i ett annat nordiskt land utan att registrera sig. Men om man vill hyra lägenhet eller öppna bankkonto – och det är det många studenter och säsongsarbetare som vill – så måste man ansöka om ett tillfälligt personnummer. Det är krångligt, och reglerna är olika i olika länder. Därför vill man skapa ett gemensamt nordiskt system, helst samnordiska personnummer.

Men norska Datatilsynet säger blankt nej. I ett remissvar skriver man att faran för identitetsstöld och annat missbruk kommer att öka om ett gemensamt system införs.

”Inget är gratis på Internet”

Gratistjänster på Internet har ett pris. Du betalar med din integritet.

Det menar den europeiske datatillsynsmannen Peter Hustinx.

FRÅN MITTEN av 1800-talet fram till en bit in på 1900-talet var det i USA vanligt att restauranger erbjöd ”gratis lunch”. Det enda kravet var att du betalade för något att dricka till maten. Upplägget att erbjuda något gratis som man faktiskt får betala för ledde till uttrycket: *There’s no such thing as a free lunch*.

– Samma sak gäller på Internet. Det finns söktjänster, e-posttjänster och sociala nätverk som är gratis att använda men ingenting på Internet är gratis utan du betalar med din integritet.

Det säger den europeiske datatillsynsmannen *Peter Hustinx*, till *Magazin Direkt* på sitt besök i Stockholm.

– Gratistjänsterna på Internet kartlägger vem du är, vilka intressen du har och hur du betar dig på nätet. Ju mer de känner till om dig, desto mer är du värd för företaget som kan sälja annonser som riktas specifikt mot dig.

Peter Hustinx menar att vi européer har ett förhållande till integritet som han kallar för bisarrt. Undersökningar visar att en mycket hög andel av befolkningen är oroad över övervakning och intrång i den personliga integriteten.

– Samtidigt är vi med i dokusåpor och deltar i sociala nätverk och delar då frikostigt med oss av våra personuppgifter.

DEN EUROPEISKE DATATILLSYNSMANNEN (kallas på engelska *European Data Protection Supervisor* och förkortas EDPS) har samma roll som svenska Datainspektionen fast inom EU:s administration. Han ansvarar för tillsyn av hur personuppgifter behandlas i centrala databaser i EU och yttrar sig om hur EU-övergripande lagförslag kan påverka människors personliga integritet.

Man skulle kanske tro att den europeiske datatillsynsmannen är en enda person men hos EDPS arbetar ett 40-tal personer, ledda av Peter Hustinx.

Europeiske datatillsynsmannen kan i fall som bedöms särskilt viktiga begära att ärenden tas upp i Europadomstolen, något som hittills har skett 13 gånger, bland annat när det gäller avtalet med USA om lagring av passageraruppgifter vid flygningar.

– Vi har haft våra sammandrabbningar med USA under de senaste 5–10 åren, exempelvis när det gäller utlagring av passageraruppgifter och Swift som rör utbyte av uppgifter från banker. Men nu arbetas det på att ta fram ett gemensamt ramverk för integritets- och personuppgiftsskydd som jag tror kan vara klart redan om ett par år, säger Peter Hustinx.

När det gäller att få globala Internet-jättar som exempelvis Google och Microsoft att följa europeisk lagstiftning kring integritetsskydd tror Peter Hustinx på ett ökat samarbete med *Federal Trade Commission*, FTC, som är USA:s motsvarighet till

Peter Hustinx

Ålder: 64 år

Familj: fru som är konsthistoriker, tre söner och fem barnbarn

Bor: främst i Bryssel men även i Leiden i Holland och i Italien
Senast lästa bok: "Min far hade en dröm" av Barack Obama samt "Primalens ensamhet" av Paolo Giordano

konkurrensverket och konsumentverket. FTC kan besluta om kraftfulla sanktioner mot företag som inte följer reglerna för integritetsskydd.

I många stater i USA måste företag enligt lag redovisa om det har blivit bestulet på eller slarvat bort persondata och varna de registrerade om att deras uppgifter är på drift. Peter Hustinx tror att liknande regler kommer att införas i Europa och att det kommer att förmå företag att skydda personuppgifter bättre.

– Jag tror även att vi kommer att få se ökade befogenheter och vassare verktyg för nationella dataskyddsmyndigheter som Datainspektionen, säger Peter Hustinx.

Per Lövgren

Förslag till ungdomsregister är dåligt underbyggt

YTTRANDE. En statlig utredning föreslår att ungdomsorganisationer som får statligt bidrag ska spara en mängd uppgifter om sina medlemmar i fem år. Detta för att man ska kunna komma åt bidragsfusk. Datainspektionen anser att utredningen borde ha övervägt kontrollmetoder som inte kräver nya stora register.

I sitt yttrande över förslaget konstaterar Datainspektionen att utredningen inte har analyserat vilka integritetseffekter en så omfattande registrering kan ha. Att den här typen av centrala register kan uppfattas som känsliga visar klagomål och frågor som Datainspektionen tidigare har fått när det gäller Folkbildningsrådets och Riksidrottsförbundets registrering av sina medlemmar.

– Det är fråga om stora register över människors intressen och vad de gör på sin fritid. I vissa fall kommer känsliga uppgifter om hälsa eller politiska åsikter att registreras, säger generaldirektör Göran Gräslund.

Datainspektionen är också kritisk till att utredningen inte har utvärderat andra alternativ för att komma åt bidragsfusk, som inte skulle kräva stora centrala register.

– Vi förstår att det finns ett behov av kontrollsystem, men den bristande analysen av hur den personliga integriteten påverkas gör att vi säger nej till förslaget i dess nuvarande form, säger Göran Gräslund.

Hela yttrandet finns på www.datainspektionen.se, notis 2009-08-26

Problemen med utgivningsbevis underskattas

YTTRANDE. Yttrandefrihetskommittén tar för lätt på problemen med webbplatser som har skaffat utgivningsbevis. Några av dessa ägnar sig åt systematiska integritetskränkningar och skapar betydande problem, skriver Datainspektionen i ett remissvar.

I betänkandet *Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor* skriver Yttrandefrihetskommittén att webbplatser med utgivningsbevis "i allt väsentligt" drivs på ett seriöst och ansvarskännande sätt.

Men Datainspektionen anser att utgivningsbevis som ger webbplatser grundlagsskydd skapar betydande problem. I ett yttrande pekar vi på en rad olägenheter.

– Vi anser att kommittén underskattar problemen. Det finns ett antal sajter med utgivningsbevis som ägnar sig åt systematiska integritetskränkningar, säger generaldirektör Göran Gräslund.

Det handlar bland annat om webbplatser som tillhandahåller registerbaserade folkbokföringsuppgifter och som massutlämnar namn, personnummer, adress, postnummer, telefonnummer och till och med karta med vägbeskrivning till personers bostad och fotografier på bostaden.

– Många människor reagerar starkt på databaser som på ett lättillgängligt sätt sprider deras personuppgifter. Det är stor skillnad mellan att uttrycka sina tankar, åsikter och känslor

på Internet och att tillhandahålla hela befolkningsregister. Det kan knappast ha varit lagstiftarens avsikt att vem som helst kan sätta PuL ur spel genom att betala 2 000 kronor för ett utgivningsbevis.

Datainspektionen anser att Yttrandefrihetskommittén i sitt framtida arbete bör överväga om utgivningsbevis överhuvud taget behövs för att skydda yttrandefriheten med tanke på de ändringar i PuL som kom 2007 och med tanke på utvecklingen av rättspraxis.

Yttrandefrihetskommittén ska i nästa etapp av sitt arbete återkomma till frågan om det behövs någon ändrad lagstiftning.

– Datainspektionen anser att det är extra angeläget att täppa till den lucka i lagen som gör att kreditupplysning på Internet inte behöver följa reglerna i kreditupplysningslagen, säger Göran Gräslund.

Nej till politiska åsikter och etnicitet som sökbegrepp

YTTRANDE. Ett paradigmskifte. Så beskriver Datainspektionen ett förslag som ska effektivisera statistik och uppföljning inom socialtjänst och sjukvård. Bland annat vill man använda politiska åsikter och etnisk tillhörighet som sökbegrepp.

Socialtjänstdatautredningen har haft regeringens uppdrag att undersöka hur man ska kunna förbättra statistiken och effektivisera uppföljningen inom socialtjänst och sjukvård. Men Datainspektionen tycker att man går för långt i sitt förslag SOU 2009:32 *Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet*. Och det är vi inte ensamma om. Drygt hälften av de remissvar som har kommit in är kritiska till hur integriteten behandlas i lagförslaget.

Utredaren, lagman *Sten Wahlqvist* (tidigare chefsjurist på Datainspektionen) vill ge socialtjänsten möjlighet att kunna söka i sina register med politiska åsikter och etnisk tillhörighet som sökbegrepp. Den informationen finns registrerad sedan 2001 – till exempel vill man kunna undvika att en nynazist och en afa-aktivist ska få dela rum på en institution – men hittills har det inte gått att söka på sådana begrepp.

Dessutom föreslås att statistiken ska baseras på personnummer, så att den – utan samtycke – ska kunna samköras effektivare. Tidigare har det bara funnits anonyma uppgifter, till exempel hur många personer som har fått en viss behandling.

I ett yttrande skriver Datainspektionen att det är bra om behandlingen av personuppgifter inom socialtjänsten och hos Socialstyrelsen regleras noggrannare, det ligger i allas intresse att socialtjänsten blir mer effektiv. Men vi skriver också att förslaget är alltför långtgående.

– Det är något av ett paradigmskifte. Utan att närmare överväga proportionaliteten frångår man den tidigare försiktigheten och återhållsamheten som lagstiftningen inom socialtjänst och hälso- och sjukvård har präglats av. Det är något stort och nytt man föreslår, säger *Erik Janson* från Datainspektionen. Det vi vänder oss emot är att det är en kraftig utökning, både när det gäller möjligheten och skyldigheten för socialtjänst, hälso- och sjukvård och Socialstyrelsen att sinsemellan byta och lämna ut känsliga uppgifter på individnivå.

Hela yttrandet finns på www.datainspektionen.se, notis 2009-09-10.

Läsvärt

Så skyddas integriteten på den nya apoteksmarknaden

Datainspektionen har tagit fram ett informationsblad som beskriver hur personuppgifter ska hanteras och skyddas när nya aktörer kan bedriva detaljhandel med läkemedel.

Den 1 juli 2009 upphörde Apoteket AB:s monopol att sälja läkemedel. Nu kan även andra företag öppna så kallade öppenvårdsapotek, som måste ha säkra system för att hantera kund- och receptregister. Datainspektionen har tagit fram ett informationsblad som dels vänder sig till apotekens kunder och beskriver hur recepten registreras och vem som får läsa dem. Den största delen av informationsbladet vänder sig till apotekspersonalen och visar på säkerhetsåtgärder som behöver vidtas på öppenvårdsapoteken för att skydda de känsliga personuppgifter som hanteras.

Du kan ladda ner informationsbladet på www.datainspektionen.se "Ladda ner och beställ".

Enkelt om offentlighet och sekretess

Offentlighets- och sekretesslagen trädde i kraft vid halvårsskiftet. Där finns bestämmelser som kompletterar tryckfrihetsförordningen när det gäller rätten att ta del av allmänna handlingar; Vilken skyldighet har myndigheter att registrera allmänna handlingar? Hur överklagar man myndigheters beslut? osv. I lagen finns också bestämmelser om handlingssekretess och tystnadsplikt.

Det här är inte alldeles enkel materia, så nu reder Justitiedepartementet ut begreppen i en broschyr, *Offentlighet och sekretess hos det allmänna*, där man också går igenom tryckfrihetsförordningens regler om allmänna handlingar.

Du kan ladda ner broschyren på www.regeringen.se, publikationer, sök på "offentlighet".

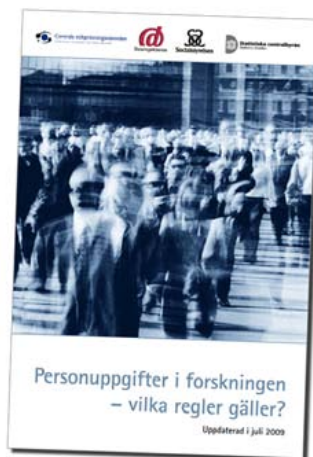
Uppdaterade regler för hur forskare får behandla personuppgifter

Vad gäller när en forskare hanterar integritetskänsligt material i sin forskning?

När kan en forskare få ut uppgifter från en myndighet? Det är frågor som Statistiska centralbyrån (SCB), Socialstyrelsen, Datainspektionen och Centrala etikprövningsnämnden ofta får från forskare och forskningshuvudmän. Svaren på frågorna finns i faktabroschyren

Personuppgifter i forskningen – vilka regler gäller? som nu finns i en uppdaterad version. Där finns också en checklista som forskaren kan gå igenom innan hon börjar hantera känsliga uppgifter.

Du kan ladda ner broschyren på www.datainspektionen.se "Ladda ner ett beställ" och även på www.epn.se och www.scb.se

Censur på nätet

I vissa diktaturer förekommer redan nätcensur, och även i demokratier diskuteras frågan till och från. Men då under den förskönande beteckningen filtrering. En teknik som ska skydda inte minst barnen från ful och förgräplig information. Nu har integritetsombudsmannen *Pär Ström* samlat argument för och emot Internetfiltrering i en pamflett, *Storebror tar fram munkavlen, Internetfiltrering – censur som hotar yttrandefriheten*. Där finns också en översikt över var filtrering förekommer, resonemang om yttrandefrihet samt avslutningsvis knep att lura filtreringen. Skriften kan laddas ner (även som ljudbok) eller beställas i pappersform på www.dnv.se.

Dataskyddsfrågor i motionsfloden

Nu har årets motioner kommit in och man kan konstatera att integritetsfrågor har fått stor plats på den politiska arenan. Om man går in på riksdagen.se och söker på "personlig integritet" bland årets motioner, får man 72 träffar. Mycket handlar om balansen mellan säkerhet och integritet; några riksdagsledamöter vill se över lagstiftningen, några vill förbättra säkerheten på Internet, andra riktar in sig på kameraövervakning och elektroniska spår. De flesta förslagen är rätt allmänt hållna.

Mer konkreta förslag får den som söker på kreditupplysning (11 träffar). Där handlar det till stor del om bluffakturor och betalningsanmärkningar. Idag är det ju så, att för att en privatperson ska få en betalningsanmärkning med allt vad det innebär av problem med krediter och hyreskontrakt, måste anmärkningen vara fastställd av domstol eller annan myndighet. Däremot prickas ett företag så snart en stämning eller begäran om betalningsföreläggande lämnas in. Det kan vara förödande för små företag och sätter vapen i händerna på konkurrenter som kan skicka bluffakturor. Flera motionärer vill ändra lagen så att reglerna blir lika för företag och privatpersoner.

Den här frågan är långt ifrån ny. *Solveig Hellquist* och *Jan Ertsborn* (fp) citerar ett betänkande från Finansutskottet, som påpekar att frågan väcktes redan 2001: "Även med hänsyn tagen till behovet av en noggrann beredning av de berörda frågorna i Regeringskansliet framstår det som mycket anmärkningsvärt att något förslag inte har kunnat remitteras under de sju år som förflutit sedan dess".

Integritetsintresserade politiker har skrivit många fler motioner. Gå själv in på riksdagen.se och sök på till exempel personuppgifter (17 träffar), personuppgiftslagen (10 träffar) eller Datainspektionen (9 träffar).

Gallring av resehistorik bör lagregleras

Datainspektionen har skrivit till regeringen och begärt att det ska regleras i lag hur länge kollektivtrafiken ska få lagra uppgifter om hur enskilda personer reser. Anledningen är en dom i länsrätten som säger att Västtrafik ska spara sin resehistorik för all framtid.

Många kollektivtrafikbolag ersätter nu biljetter och månadskort med smartkort. När en resenär använder kortet på en buss eller i en T-banespärr registreras kortnummer, datum, klockslag och hållplats/spärr. Om man "laddar" kortet via Internet eller vill kunna spärra kortet och få tillbaka pengarna om man skulle tappa det, behöver bolaget kunna koppla kortnumret till en person. Och då kan även det elektroniska spåret, resehistoriken, kopplas till en person.

Datainspektionen anser att det är OK att spara resehistorik för att kunna hantera klagomål, men har bestämt att uppgifterna får sparas i högst 60 dagar, därefter ska de avidentifieras.

Västtrafik ville spara uppgifterna längre och överklagade beslutet. Länsrätten sade att Västtrafik är kommunalägt och ska jämföras med myndighet. Därför blir resehistoriken allmän handling som ska sparas enligt arkivlagen som tar över PuL. Allmänna handlingar får bara gallras efter särskilt gallringsbeslut. Något sådant finns inte i det här fallet, så Västtrafik ska spara uppgifterna för all framtid (se Direkt 4/08).

Nu har Datainspektionen skrivit till regeringen och påpekat att det kan behövas en särskild författning som bestämmer vilka uppgifter som får lagras och hur länge. En sådan reglering finns idag för personuppgifter som lagras i samband med trängselskatten i Stockholm

Datainspektionens skrivelse finns på www.datainspektionen.se, notis 2009-08-06.

Är du ett lätt offer för id-tjuven?

Våra norska kolleger i Datatilsynet har tagit fram ett test som visar hur stor risken är att du ska råka ut för id-stöld, dvs. att någon använder dina personuppgifter utan ditt tillstånd. Id-tjuven kan till exempel använda ditt lösenord eller id-kort (som kan vara förfalskat) för att köpa varor på kredit i ditt namn.

Testet finns på www.idtyveri.info och innehåller elva stationer med frågor om hur du hanterar din dator, mobil, plånbok, soptunna och annat där information om dig kan spridas. I slutet på slingan får du en bedömning av risken att du ska råka ut för id-stöld och tips på vad du bör förbättra. Frågorna är på norska, men språket är enkelt och allt är fullt begripligt.

magazin Direkt produceras av Datainspektionen, Box 8114, 104 20 Stockholm. Tfn 08-657 6100 (växel), 08-657 6142 (beställningar). Fax 08-652 86 52.

E-post: datainspektionen@datainspektionen.se

Webbplats: www.datainspektionen.se

Ansvarig utgivare: Göran Gråslund

Redaktör: Leif Stenström

Layout: Fredrik Karlsson

Tryck: Lenanders Grafiska AB, Kalmar

Papper: Munken Lynx, FSC-certifierat papper. ISSN 1404-7832.

Miljömärkt trycksak 341 145.

Hur vill du ha

magazin

Direkt

i fortsättningen?

* Med vanlig post

Vi kan sända dig ett eget ex av magazin Direkt. Det är gratis! Lättast anmäler du dig på vår webbplats. Det går också bra att e-posta till datainspektionen@datainspektionen.se. Ange ditt namn, företag/organisation och postadress.

* På www.datainspektionen.se

Magazinen kan laddas hem i pdf-format från vår webbplats. Prenumerera också på vårt nyhetsbrev så får du ett e-brev när något nytt publiceras på webbplatsen. Anmäl dig som prenumerant på www.datainspektionen.se.

Tekniska fixar på mjuka problem

MIN KAMRAT REDAKTÖRN har ont i en höft och äter Voltaren. "Borde du inte gå till en napparat eller nåt?" säger jag. "Om du har en skada så kan den ju bli värre om du bara bedövar dig." "Jajaja, jag vet!" svarar redaktören. "Men jag hinner inte, dom säger att kan man kan behöva gå tio gånger och få behandlingar!"

REDAKTÖRN ÄR ETT BARN AV SIN TID. I stället för att göra något åt det verkliga problemet, vill han ha en teknisk fix. Ett piller – och Simsalabim! – kan han fortsätta som om ingenting hänt. Får han ont i magen, tar han en Losec och kan fortsätta med snuset, ciggen, supen, stressen, feta maten eller vad det nu är som gör att han har fått ont. Pillret tar bort symptomen, men borde han inte åtminstone göra ett försök att ta itu med det verkliga problemet??

INOM VÅRT OMRÅDE är övervakningskameror exempel på tekniska fixar på mjuka problem. I många skolor smäller man upp kameror som universalpiller mot allehanda bekymmer, utan att närmare analysera om det finns något sätt att komma åt själva roten till det onda. På sina håll sätter man upp mängder av kameror och här anar man duktiga säljare i bakgrunden. "Datorer är inte nåt man köper, datorer är nåt man säljer", heter det ju och det verkar vara samma sak med kameror. För i många fall skulle det säkert hjälpa med andra åtgärder. I Karlstad har man anställt en trygghetsamordnare som lär vara framgångsrik och jag läste också om ett forskningsstudie som visade att mobbningen minskar på skolor som har program mot mobbning! Hear, hear!

JAG SER OCKSÅ I BLADET att man har satt upp "nakenkameror" på flygplatsen i Manchester. Millimetervågor ser tvärsigenom kläderna och på bildskärmen syns man naken, inklusive eventuella implantat och siluetter av könsorganen. Hur långt ska tekniken få gå? Vad händer om Britney Spears passerar kameran? Det är mycket folk som jobbar på en flygplats, så man kan vara ganska säker på att bilderna kan komma att säljas om priset är det rätta.

CENSUR PÅ NÄTET. Nu talar man mycket om Internetfiltrering, det är barnen som ska skyddas mot förfärligheter på nätet. Ännu en teknisk fix som ska lösa ett mjukt problem. På sidan 10 kan du läsa om en skrift som den oförtröttlige Pär Ström har ställt samman. Där finns bland annat knep för hur man kan lura filtren.

JAG GÅR PÅ TEATERN och ser Mur av den brittiske dramatikern David Hare. Här handlar det om en annan teknik, en 780 kilometer lång mur, som ska lösa ett i grunden politiskt problem, självmordsbombarna. Men innan muren ens är färdig, har motståndaren bytt taktik och skjuter missiler. Över muren. Slutrepliken löd ungefär: Om människor sätter upp hinder, kommer andra människor att finna sätt att ta sig förbi hindren. Eller över.

Leif Stenström
REDAKTÖR